

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора мистецтвознавства, професора кафедри
музичного мистецтва Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди

Калашник Марії Павлівни

на дисертацію

Клюки Тетяни Ігорівни

**«ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ХОРОВОЇ ТВОРЧОСТІ
Ю. АЛЖНЕВА ТА І. ГАЙДЕНКА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

В сучасному українському музикознавстві питання теоретичного осмислення новітніх музичних творів, пошуку шляхів їх інтерпретаційно-виконавського осягнення постають природньо й перманентно. І це зрозуміло, адже сучасна композиторська творчість, у своєму «незупинному» й динамічному розвитку, постійно пропонує усе новіші за набором своїх виражальних засобів й цікавіші з художньої точки зору артефакти. Хорова творчість завжди була потужною лабораторією композиторської творчості, де новаторські композиторські ідеї та прийоми почасти реалізовувались на ґрунті тісного й глибинного зв'язку з національними традиціями колективного співу. Виходячи з цього, об'єктом даного дисертаційного дослідження не випадково було обрано хорову творчість відомих українських митців, представників харківської композиторської школи Юрія Алжнева та Ігоря Гайдєнка, здійснену ними в новому ХХІ столітті та яка сьогодні уособлює передові позиції українського сучасного музичного мистецтва. Отже, *актуальність* теми дисертаційної роботи Ключи Т. І. є обґрунтованою та не викликає сумніву.

Хорова творчість І. Гайдєнка і Ю. Алжнева сьогодні дійсно представляє собою цікавий і поживний музичний матеріал щодо її музикознавчого осмислення. Вона, як зауважує дисертантка, приваблює дослідників не тільки

своєю свіжістю, новизною й оригінальністю, а й залученням цікавих композиторських технологій і засобів, сміливими художніми рішеннями у сфері жанрового моделювання стильового наповнення тощо. І саме тому авторка роботи обирає, на нашу думку, правильний і оптимальний щодо комплексного охоплення цієї творчості аспект дослідження – вивчення її з точки зору жанрово-стильових, музично-мовних і композиційно-технологічних особливостей в контексті розвитку сучасного українського хорового мистецтва.

Саме такий комплексний підхід допоміг здобувачці вирішити проблему розкриття жанрово-стильових особливостей хорової творчості обраних митців крізь призму індивідуального їх творчого ставлення до цієї сторони музичного твору. Ці положення, що також посилюють позиції актуальності обраної теми, дозволили дослідниці узагальнити досягнення наукової думки та залучити до свого дослідження новий, досі невивчений музичний матеріал.

Дисертацію виконано на кафедрах музичного мистецтва та хореографії Інституту культури і мистецтв Луганського національного університету імені Тараса Шевченка та теорії та історії музики Харківської державної академії культури відповідно до комплексних науково-дослідних тем цих кафедр: «Музичне мистецтво сучасності: історичний, теоретичний та практичний вектори дослідження» (державний реєстраційний номер 0119U100598) та «Вітчизняна та світова культура: історико-теоретичні аспекти» (державний реєстраційний номер 0109U000511), а також відповідно до теми кафедри теорії та історії музики ХДАК «Музика і музикознавство в контексті світового культурного часопростору».

Наукова новизна представленого дисертаційного дослідження полягає в тому, що: 1) вперше хорова творчість Ю. Алжнева та І. Гайдєнка початку ХХІ століття стала предметом спеціального музикознавчого дослідження; 2) здійснено жанрову систематику хорової творчості Ю. Алжнева та І. Гайдєнка; 3) проведено комплексний аналіз основних хорових творів Ю. Алжнева та І.

Гайденка початку ХХІ століття та виявлено особливості їх жанрово-стильової та композиційної організації.

Мета дослідження є такою, що цілком відбиває потреби сучасного теоретичного музикознавства, а саме – дослідження індивідуального стилю митця-композитора з точки зору його внутрішнього світогляду. Дослідниця виявляє жанрово-стильові закономірності хорової творчості Ю. Алжнева та І. Гайденка як відображення індивідуального творчого світобачення цих митців.

Одним з найважливіших і показових моментів рецензованої дисертаційної праці є те, що в ній ясно реалізується методологічна концепція аналізу ідейно-світоглядних домінант обраних композиторів, що яскраво простежуються у їх хоровій творчості зазначеного часу та безпосередньо відбиваються через широкий спектр жанрово-стильової атрибутики аналізованих композицій, що системно висвітлюється авторкою починаючи власне від самої тематики і образно-сміслової сфери певного твору й до особливостей його жанрової системи та комплексу мовно-стильових характеристик, виражальних засобів тощо.

Слід відзначити, що з точки зору свого жанрово-стильового наповнення, що власне виступає предметом цього дослідження та головним його аналітичним ракурсом, кожен з обраних до аналізу творів являє собою доволі яскравий і неординарний художній сплав, в якому органічно реалізувалися різноманітні творчі задуми, ідеї та прийоми.

Виконуючи одне з поставлених у цій роботі завдань, дисертантка ретельно розглядає жанрову систему хорової творчості Ю. Алжнева та І. Гайденка з метою аналізу в них характерної жанрової атрибутики та подальшої її систематизації. Задля цього в третьому підрозділі першого розділу здобувачка використовує схему аналізу, базовий конструкт якої вже використовувався раніше і був вдало апробований в роботах послідовників наукової школи А. Сташевського та який складається з наступних позицій: «а) фіксація базових жанрів та жанрових моделей, що обрані композитором як головні жанрові концепти; б) жанрові моделі, які визначають компоненти

композиційних структур творів та безпосередньо корелюють з ними; в) вторинні жанрові ознаки, що виступають складовими компонентами базових жанрів в проекції на їх формоструктуру; г) інші жанрові атрибути, що проявляються на рівні музичного тексту, зокрема на інтонаційному рівні. Такий підхід, що в своїй основі спирається на принцип ієрархічності системних компонентів, вбачається доволі універсальним в плані використання його в аналітичній практиці жанрової сфери будь-якого музичного твору та пропонує фіксацію повного спектру жанрових рис, починаючи від визначення їх базових засад й до виокремлення певних жанрових прикмет побічного плану.

Ще одним позитивним моментом аналітичної частини роботи, який підвищує її значимість, виступають узагальнені схеми-таблиці, в яких систематизовано, наочно і лаконічно подаються зведені позиції цілісного аналізу обраних творів, як-от: композиційна структура, тональний план, особливості драматургії та ін. Крім того, в дисертації широко представлена історіографія питання, де музична творчість Ю. Алжнева та І. Гайденка проаналізована з точки зору наукового її осмислення сучасними музикознавцями. Цей аналіз також дозволив дисертантці систематизувати проаналізовані джерелознавчі позиції по окремим блокам і групам.

Наукове та практичне значення дослідження полягає у можливості використання його матеріалів у лекційних курсах мистецьких вищих навчальних закладів, зокрема таких, як: «Хорознавство», «Історія української музики», «Теорія та історія хорового виконавства», «Методика викладання хорового диригування»; теоретичних і практичних курсах: «Аналіз хорових творів», «Читання хорових партитур», «Сучасні техніки композиції у виконавській практиці», «Виконавсько-хорова інтерпретація»; класах зі спеціальності (хорове диригування), хору та вокального ансамблю, в класі композиції тощо. Також, окремі фрагменти з матеріалу здійсненого наукового дослідження можуть бути задіяні в лекторській практиці стосовно сучасної української музики, анотаціях та музикознавчих супроводах

концертів хорової музики Ю. Алжнєва та І. Гайдєнка.

Також слід підкреслити використання ґрунтовної теоретичної бази та широкої гами концептуальних методологічних засади дослідження, що прямим чином позначилося на якості самої роботи та її успішній результативності.

В поданій до захисту дисертації підкреслюється думка щодо особливостей жанрової сфери хорових композицій Ю. Алжнєва, яка утворює собою доволі плідний і цікавий експериментальний «полігон», де базові жанрові моделі, оздоблюючись іншими жанровими рисами і атрибутами, органічно перетворюються в єдиному художньому середовищі та отримують нового значення. Авторка роботи, досліджуючи специфіку реалізації жанрової сфери у творах Ю. Алжнєва справедливо визначає її відверто новаційний характер та фіксує це новаторство через: породження нових жанрових різновидів, (зокрема пісенної симфонії); використання архаїчних жанрових форм, властивих стародавнім фольклорним традиціям; створення і впровадження жанрових неологізмів та жанрових прецедентів з позамузичними впливами. Щодо специфіки формоорганізації хорових творів Ю. Алжнєва то дисертантка виявляє доволі оригінальні рішення композитора в цьому аспекті, що проявляються через генерування ним індивідуалізованих композиційних структур, утворених на синтезі типових моделей музичних форм.

У свою чергу, жанрову систему розглянутих хорових композицій І. Гайдєнка здобувачка визначає як в цілому типову, але із яскравим переломленням в ній рис інших жанрово-стильових моделей. А формоорганізаційні особливості хорової творчості цього митця визначаються дисертанткою у двох проявах, тобто: через типові музичні форми, притаманні малим жанрам та індивідуалізовані синтетичні формоутворення, збудовані на основі типових форм.

Як ключову ідею здійсненого дослідження жанрово-стильової специфіки хорової творчості Ю. Алжнєва та І. Гайдєнка дисертантка Т. Клюка пропонує

розглядати цих митців як носіїв у сучасній українській хоровій творчості двох різних парадигм хорового композиторського мислення, детермінованих різними індивідуальними художніми концепціями і творчими уподобаннями та які, разом з тим, символізують глибоку творчу індивідуальність кожного з цих митців та високий рівень їх професійної майстерності. Отже, Ю. Алжнева вона справедливо кваліфікує як реалізатора жанрових експериментів у галузі масштабних жанрів і великих форм, втілених на основі різних стильових типів народної пісенності. Іншого творця – І. Гайденка – як майстра лаконічного музичного висловлення на основі камерності хорової мініатюри, але з різноманіттям стильового наповнення.

Однак, у ході аналізу роботи виникають деякі міркування, побажання та запитання до авторки.

1) Систематизуючи хорову творчість І. Гайденка дисертантка формує її за кількома напрямками, виділяючи в ній такі групи, як: дитячі хори; хори і кантати, що написані в неокласичній та необароковій стилістиці; композиції, написані в народній стилістиці або ж ті, які можна віднести до неофольклористичного спрямування; хорові твори з ясно вираженою духовною тематикою; композиції, в яких найхарактерніше проявляється індивідуальний авторський стиль. Разом з тим, протягом роботи, а також в її висновках підкреслюється думка про індивідуальність хорової стилістики композитора, її оригінальність як однієї з узагальнюючих цю творчість характеристик. Отже, чи дійсно хорові композиції автора, що зібрані у перших чотирьох групах, висвітлюють досить оригінальні, притаманні індивідуальному творчому світобаченню стильові риси композитора? І якщо так, то чи є доцільним формування окремої когорти творів (остання п'ята група), в яких за класифікацією дисертантки «найхарактерніше проявляється індивідуальний авторський стиль»?

2) Досліджуючи жанрову систему хорової творчості Ю. Алжнева здобувачка доволі ретельно й переконливо виявляє всі характерні моменти і іманентні ознаки цієї системи, справедливо відзначає та висвітлює нові

жанрові моделі у творчості композитора, що в цілому є породженням глобальних мистецьких процесів у сфері жанрового синтезу. Дисертантка в цьому річищі вдало користується маловідомим терміном «жанровий неологізм», змістовне наповнення якого, знов таки, з огляду на доволі якісно проаналізований в роботі музичний матеріал, вбачається вельми зрозумілим і логічним. Разом з тим, саме поняття «жанрового неологізму» авторкою в її роботі подається певною мірою дуже лаконічно й поверхнево. А отже, про його сутність більш ширше хотілося б дізнатися на захисті дисертації.

3) Вирішенню одного із поставлених в роботі завдань, а саме: «розробити жанрову систематику основних хорових творів Ю. Алжнева та І. Гайденка», дисертантка присвячує окремий підрозділ дисертації, досягаючи при цьому переконливого та аргументованого результату. Проте, на різних сторінках дисертації це завдання та його вирішення фіксується двома різними термінами, зокрема «систематика» і «систематизація», які мало чим відрізняються за своїм змістом. Отже, чим керувалася дослідниця використовуючи у своїй роботі ці два термінологічні еквіваленти? та чи є в цьому доречність?

4) Відмічаючи доволі високу якість проведеного дослідження в цілому, органічність його композиційної структури і змістовну єдність, все ж таки, перший підрозділ першого розділу, що присвячений вивченню історіографії та джерельної бази щодо обраної проблеми, виявляється, на наш погляд, дещо перевантаженим: як за загальним текстовим обсягом, так і в плані ретельності аналітичного висвітлення розглянутих першоджерел.

Резюмуючи усе вище викладене необхідно наголосити, що висловлені зауваження та побажання не носять суворого і принципового характеру та суттєво не впливають на загальну картину роботи і її якість. Ще раз відзначимо, що поява такої дисертації є дуже важливим кроком щодо подальшого наукового осмислення закономірностей розвитку і функціонування сучасного українського хорового мистецтва та композиторської творчості в цій музичній царині.

Таким чином, дисертація Т. І. Клюки постає як самостійне, виконане професійно та систематизоване наукове дослідження, яке дозволяє поглиблювати аналітичні засади музикознавчої науки, а також теорії та історії хорового мистецтва, оновлювати уявлення про жанрово-стильові ознаки вітчизняної та зарубіжної хорової музики. В дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності, наявна наукова новизна, необхідна для такого роду досліджень та достатній рівень власних наукових узагальнень.

Текст дисертації, її зміст, а також кількість опублікованих за темою дослідження статей, в яких відображені головні ідеї дослідження, відповідають усім вимогам МОН України до кваліфікаційних праць такого рівня.

Відтак рецензована дисертаційна робота «Жаново-стильова специфіка хорової творчості Ю. Алжнева та І. Гайдена початку ХХІ століття» повністю відповідає вимогам, що висуваються до досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, а її авторка – Клюка Тетяна Ігорівна – заслуговує присудження їй вказаного наукового ступеня.

Доктор мистецтвознавства,
професор, професор кафедри
музичного мистецтва Харківського
національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди

Марія КАЛАШНИК

